

Литвинчук І.Л., к.е.н.
Житомирський національний агроекологічний університет, Україна
Lytvynchuk I. L., Ph.D.
Zhytomyr National Agroecological University, Ukraine

**ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ
АГРАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ**
*THE EFFICIENCY OF BUDGET FINANCING OF THE UKRAINIAN
AGRARIAN SCIENCE*

Проведено аналіз ефективності бюджетного фінансування аграрної науки в Україні в контексті забезпечення потреб менеджменту академічного сектора та інноваційного розвитку агропромислового виробництва.

Ключові слова: аграрна наука, інноваційний розвиток, бюджетне фінансування.

The paper deals with the effectiveness of budget financing of the agrarian science in Ukraine in the context of providing the needs of the academic sector and innovation development of the agroindustrial production.

Keywords: agrarian science, innovation development, state budget financing.

В умовах глобальної конкуренції український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, може стати локомотивом розвитку національної економіки, надати імпульс технологічному та соціальному піднесенню у державі. В час, коли інтелектуальний капітал стає геополітичною силою і стратегічним ресурсом

розвитку, кардинальна технологічна модернізація аграрної економіки вимагає забезпечення синергетичної взаємодії науки, освіти та агропромислового виробництва.

В Україні відповідальними за реалізацію інноваційних проектів в аграрній економіці наразі є Національна академія аграрних наук (НААН) і Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагро). Так, станом на початок 2013 року в НААН тривають 44 програми наукових досліджень. Це, зокрема, світового рівня розробки Селекційно-генетичного інституту, Інституту рослинництва ім. Юр'єва, Інституту розведення і генетики тварин та ін. [1]. Разом з тим, за оцінками фахівців, запроваджена в аграрній сфері сучасна організація наукової діяльності недостатньо зорієнтована на потреби ринку, а фундаментальні і прикладні дослідження переважно не відповідають вимогам реального сектору аграрної економіки.

В ситуації, що склалася, роль дезактиватора механізмів «інноваційного ліфта» в системі аграрної науки належить в першу чергу уряду. Світовий досвід підтверджує, що при значенні показника бюджетних витрат на наукові дослідження та розробки, меншому від 0,4% ВВП, наука в країні може виконувати лише соціокультурну функцію. Тільки при витратах на науку, що перевищують 0,9% ВВП, вмикається її економічна функція. Показники фінансового забезпечення сфери науки в Україні є значно нижчими за світові стандарти, що стає причиною технологічного відставання української економіки від провідних економік світу. Впродовж останніх 15 років фінансування науки в країні жодного разу не досягало порогового значення 1,7% ВВП, встановленого Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2]. Більш того, частка бюджетного фінансування, з урахуванням рівня інфляції, демонструє стійку тенденцію до зменшення.

Існуюча в Україні система розподілу та використання бюджетного фінансування науки не забезпечує ефективних механізмів управління державним сектором аграрних наукових досліджень і розробок, є інерційною та іммобільною. У державних фінансах домінує принцип орієнтації на обсяги базового фінансування у попередніх періодах та практично не враховується ефективність поточної діяльності наукових установ та результативність виконання наукової тематики. Лише незначні обсяги бюджетного фінансування припадають на програмно-цільове фінансування конкретних наукових проектів (державні цільові науково-технічні програми, державне замовлення на створення новітніх технологій, гранти державних наукових

фондів), що негативно позначається на розвитку вітчизняного агропромислового комплексу.

У табл. 1-2 представлені цифри, що дають можливість проаналізувати обсяги, динаміку надходження та характер використання коштів з державного бюджету на проведення наукових досліджень установами мереж Мінагро та НААН в 2010-2012 рр. Наведені показники підтверджують недостатність та неритмічність бюджетного фінансування аграрної науки. Так, протягом трьох років кошти, що виділялись Мінагро, не перевищували 3% загального обсягу видатків державного бюджету (при чому навіть з цієї незначної суми на видатки розвитку припадало не більше 45%, а безпосередньо на наукові дослідження – не більше 4%), що підтверджує відсутність стратегічного мислення на етапі планування розподілу фінансових ресурсів. Аналогічно асигнування в системі НААН протягом трьох років не перевищували 0,2% загального обсягу видатків державного бюджету, що не давало можливості повною мірою вирішувати завдання наукового забезпечення розвитку базових галузей АПК.

Окрім дефіциту бюджетних коштів, суттєвою проблемою для аграрної науки є, також, неефективне використання коштів державного бюджету, виділених на здійснення науково-дослідних робіт. Результати проведених Рахунковою палатою України аудитів ефективності засвідчують численні порушення практично в усіх організаціях та установах академічного сектору. Зокрема, мають місце численні випадки визнання експертною радою НААН недоцільними і неактуальними окремих НДР та їх припинення після того, як наукові проекти частково були профінансовані [3]. Відповідні факти свідчать про формальний підхід до відбору тематики НДР.

Таблиця 1

**Видатки державного бюджету на наукові дослідження,
виділені Міністерству аграрної політики та промисловості України
в 2010-2012 рр., тис. грн.**

Код програмної класифікац	Найменування згідно з програмною	2010 рік	2011 рік	2012 рік
--	---	-----------------	-----------------	-----------------

її видатків та кредитування державного бюджету	класифікацією видатків та кредитування державного бюджету			
Видатки ДБ - всього:		307748182,9	342690347,5	413605316,0
2800000	Міністерство аграрної політики та продовольства України	5754486,4	10468738,9	8451341,4
		<i>1,9% заг. видатків ДБ</i>	<i>3,1% заг. видатків ДБ</i>	<i>2% заг. видатків ДБ</i>
В т.ч. видатки розвитку:		1072039,5	4745188,8	3669276,5
		<i>18,6% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>	<i>45,3% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>	<i>43,4% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>
З них на наукові дослідження:		230047,0	124788,6	166387,3
		<i>4% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>	<i>1,2% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>	<i>4% бюдж.кошт ів, виділених Мінагро</i>
2801050	Прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку	13712,1	13011,7	166387,3

	АПК, фінансова підтримка підготовки наукових кадрів			
2801060	Наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції	6948,6	6576,9	-
2801190	Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах АПК	80000,0	75200,0	-
2801220	Селекція в рослинництві	40000,0	30000,0	-
2801320	Дослідження і експериментальні розробки в системі АПК	89386,3	-	-

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Таблиця 2

**Видатки державного бюджету на наукові дослідження,
виділені Національній академії аграрних наук України
в 2010-2012 рр., тис.грн.**

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Найменування згідно з програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Видатки ДБ - всього:		307748182,9	342690347,5	413605316,0
6590000	Національна академія аграрних наук	572624,1	608933,8	697563,5
		<i>0,2% заг. видатків ДБ</i>	<i>0,2% заг. видатків ДБ</i>	<i>0,2% заг. видатків ДБ</i>
В т.ч. видатки розвитку:		539978,7	574122,2	663072,6
		<i>94,3% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>	<i>94,3% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>	<i>95,1% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>
З них на наукові дослідження:		543322,4	5779710,4	6621670,8
		<i>94,9% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>	<i>94,9% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>	<i>94,9% бюдж.кошт ів, виділених НААН</i>
6591030	Фундаментальні дослідження з природничих і технічних наук у сфері АПК	255817,8	266600,6	652370,9

6591060	Прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами, фінансова підтримка технічного забезпечення наукових установ та підготовки наукових кадрів НААН	271675,1	297277,0	-
6591080	Селекція у тваринництві та птахівництві в науково-дослідних господарствах	4981,5	4162,0	-
6591090	Селекція сільськогосподарських культур	7102,9	5634,6	-
6591110	Фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури НААН	3745,1	4297,2	-
6591080	Здійснення заходів щодо підтримки науково-дослідних господарств	-	-	9796,6

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Недостатність та низька ефективність бюджетного фінансування аграрної науки може бути компенсована за рахунок залучення позабюджетних коштів. Потрібно розробити економічні стимули для спрямування підприємницьким сектором коштів на фінансування наукових досліджень і розробок в цілях оновлення та модернізації агропромислового виробництва. Крім того, необхідно створити дієві механізми участі державних наукових установ в утворенні господарських товариств шляхом внесення до статутного капіталу об'єктів права інтелектуальної власності, які належать таким установам. Перспективною стратегією є розвиток спеціалізованих недержавних фондів грантової підтримки наукових досліджень і експериментальних розробок за участю приватних інвесторів та агрохолдингів, які в рамках державно-приватного партнерства спроможні задовольнити запити соціально-орієнтованого ринку.

Реалізація зазначених заходів сприятиме актуалізації потужного потенціалу розвитку, який сконцентрований в аграрній науці, а також забезпечуватиме ефективне та раціональне використання бюджетних коштів, що спрямовуються у наукову сферу. Наразі альтернативи інноваційно-інвестиційній моделі розвитку базових галузей АПК немає, оскільки в сучасних умовах аграрна наука і виробництво становлять органічну єдність.

Джерела та література

1. Шелкопляс Т., Житков А. Важко жити в епоху змін, ще важче ці зміни втілювати. Інтерв'ю з президентом НААН акад. В.Ф. Петриченком 19 квітня 2013 року/ Т. Шелкопляс, А. Житков // Матеріали порталу НААН України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uaan.gov.ua>.
2. Портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Звіт Рахункової палати України за 2010 рік / Матеріали порталу Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.